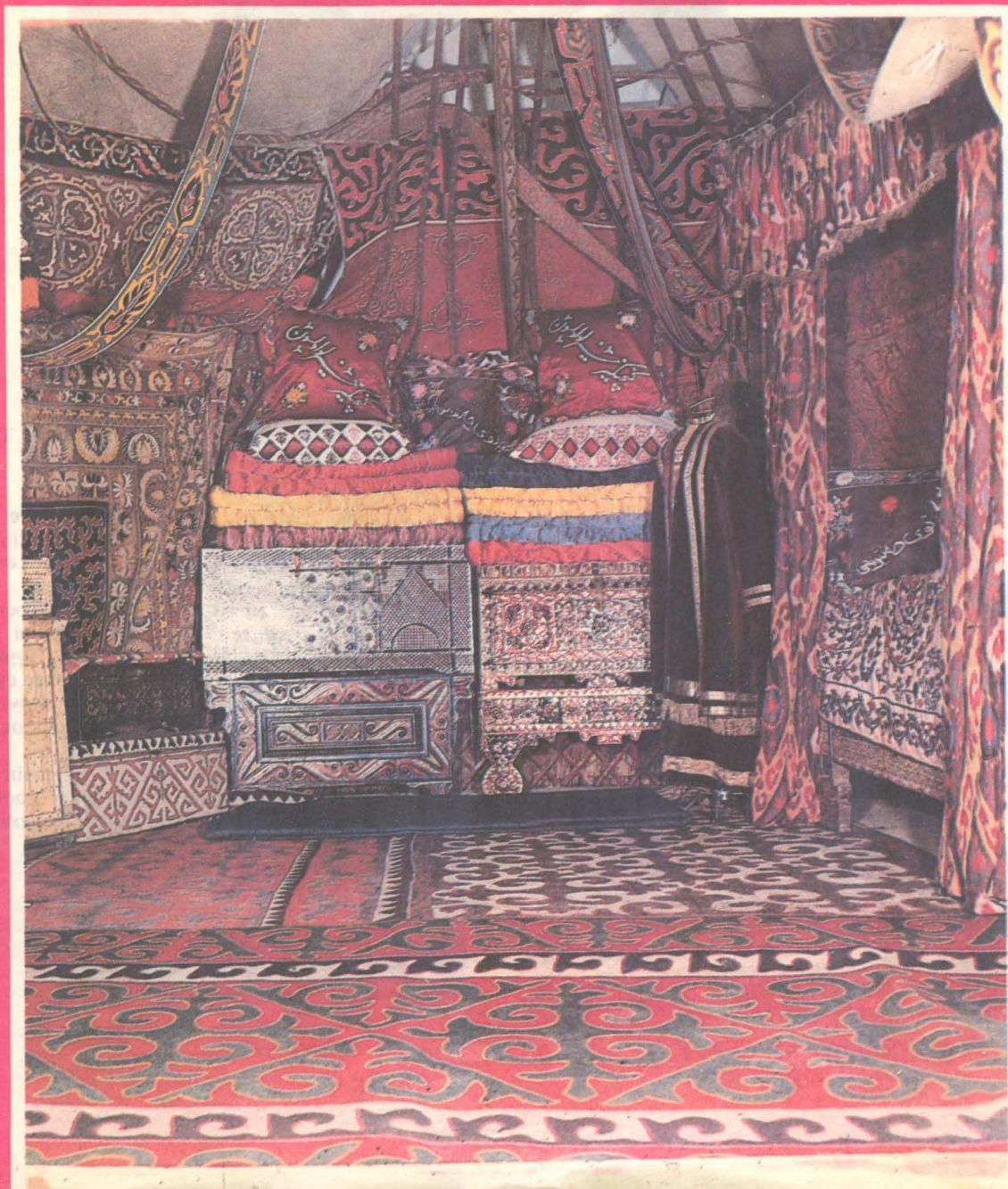

АКЖАКЕН

ISSN 0234 — 6818

№ 8 ТАМЫЗ 1996

Жанат ЕЛШИБЕК

ИТТИҢ КӨЗ ЖАСЫ

Әдеттегі жарасымды жайма-шуақ отырыс біртіндеп табиғатта сирек ұшырасатын қызықты оқиғаларға ойысқан. Әңгіме дүкені қызған шақтағы адамдардың көңіл ауаны да бөлекше болса керек. Әркім өзі көрген, өзі тамашалаған, өзі бастан кешірген елең еткізер жәйттерді жеткізгенше асығатыны белгілі. Жиналғандардың жүздері де сәт сайын құбылып бір бозарып — мұнайып, бір жадырап-күліп қилы-қилы күй кешеді-ай! Тіпті, адам айтса нанғысыз көріністердің бірі одан бетер үрейлендіріп шошындырса, енді бірі жұдырықтай жүрегіңді езіп ерекше егілтеді. Мұндайда тарқатылған ұршықтай ширатылған әңгіме ұшы көрінбей, қайта керісінше қоздап қоя береді емес пе?

Қалт еткен тынысты мезетте өзім куә болған тосын оқиғаның шетін шығардым.

— Иттің жылағанын көргендеріңіз бар ма, осы?

— ?..

Жөпелдемеде ешкім тіл қатпаған. Оқыс сауал әлгіндегі дабыр-дүбірді сабасына түсіргендей. Ілкі сәттік тыныштықты күнұзаққа әңгіме көрігін қыздырған сақалды жігіт бөлді.

— Жеті қазынананың біріне саналатын ит туралы неше түрлі аңыздар бар ғой, — деген ол сөзін әріден сабақтады. — Құтқарушы ит, із кесуші ит, циркаш ит, сөйлейтін ит... Ықылым заманнан бері адаммен бірге жасасып келе жатқан төрт аяқты досымыз жайында, олардың қайран қалдырар қасиеттері мен іс-әрекеттері жөнінде тәулік бойына тамсана сөз етуге болар еді. Бірақ...

Шыдамадым:

— Иә, ойыңыз түсінікті, — дедім жалма-жан. «Жылаған итті кездестірген емеспін» дейсіз ғой. Ендеше, маған

құлақ түріңіз. Қабір құшақтап жылаған иттің хикаясын айтып берейін.

Сол-ақ екен аңсары ауған өзгелер көмейлеріне іркілген күмәнді сауалдарын жарыса ағытқан:

— Болған оқиға ма, өзі? Қашан, қай жерде?

— Рас, айтасыз ба?

Әңгімені белмелік.

— Тыңдалық та алдымен...

Осыдан тура төрт жыл бұрынғы оқиға қаз-қалпында бар бояуымен көз алдыма жетіп келген. Мұңға толы сол суреттің санамда қайта жаңғырған сұлбасы төмендегідей.

— Сәуір сәулесі мөлдіреп тұрған кез еді. Ерте шыққан көктем бүкіл Қаратал бойын жасыл желекке бөлеп-ақ тастаған. Іргедегі Балқаштан лекіген қоңыр салқын алтынкүрекке ұласып жатқандай. Тек шуақты көңілге ызғар үйірген жақсы көретін аяулы азамат Қосжанның қазасы. Төтеннен жабысқан дерт ай аралатпай құлатты емес пе. Орда бұзар отызында қапылыста қанаты қайырылып, соңында жәудіреп шиеттей балапандары шырылдап қалды. Қабырғасы қайысқан үлкенкіші аяғынан тік тұрып қызмет көрсетуде. Тірі жан өманда пендешілігін жасаған. Қаралы күндері жұрт назарын өзіне айрықша аударған Қосжанның иті көптің тамашасына айналды. Иесінің дүние салғанын сезген Ақтөс табалдырықта бүк түсіп, үн-түнсіз жатып алады.

О, тоба! Бейкүнә сәбидің пәк жүрегі нені сезсейші. Үздік-создық дауыс салып келгендердің аяғына оратылған иттің көзіндегі мөлтілдеген жасты байқаған кішкентай Амантай шешесінің мойнына асылып:

— Ө-не, қарашы көзіне! Ақтөс те әкемді ойлап жылап жатыр, — дейді қаннен-қалперсіз.

Иесіне қайғырған иттің көз жасы, дәрменсіз аянышты қылығы үй ішін бұрынғыдан бетер жүдетіп, жабырқатып-ақ жіберді.

— Қайтсін-ай, бауыр басқан қожайынын тілсіз мақұлықтың өзі де өлімге қимағаны ғой, — деді әңгіме

шырайын бұзғысы келмей ынтыға көңіл аударған сақалды жігіт.

— Ақылды ит екен. Сосын...

— Ақтөсің шын мәнінде ерек хайуан боп шықты, — дедім үзілген өңгімені қайта жалғап. — Иесін жерлеген күні бүкіл жиналған жұртты жылатты емес пе. Көпшілік тарқап, кісі аяғы саябырлағанда жас қабірді құшақтап, тырп етпей жатып алған Ақтөстің қылығы баршаның таңдайын қақтырған. Бұрын-соңды мұндайды ұшыратпаған ересектердің өздері жанарларын бұршақтатып, жалтақ-жалтақ арттарына қарайлай берген еді. Ақтөс үйге кешкі қараңғылық қоюланып, көз байланған шақта бір-ақ оралды.

...Содан құлазыған ит күн сайын ертелетіп ауыл сыртындағы зиратқа тартып отыратынды шығарды. Тіпті, біразға шейін үйреншікті өдетінен жаңылмаған. Қорымды бетке алып бүлкілдеп бар жатқан жалғыз итті бүкіл ауыл тұрғындары танып алған.

Үлкен-кішінің аузындағы сөзі:

— Ән-е... Қосжанның иті... Тағы да иесін іздеп барады. Қасиетті хайуан. Шіркіннің көзіндегі жасты көрсеңіз! Өзі де қайғыдан өлетін шығар...

— Неткен ақылды ит, — деді сақалды жігіт күрсініп. Оның үні жарықшақтанып естілді. Мөлдіреген жанары да жасаурап тұрған еді...

Менің де көз алдыма қабыр құшақтаған Ақтөстің аянышты бейнесі жетіп келді...